

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

С. М. Прищепа

**Програма науково-методичної підготовки класних
керівників до проектування виховної діяльності
класного колективу**

Умань 2014

УДК 371.134(073)
ББК 74.589.85р30

Рецензенти:

Пашенко Д. І. – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки, педагогіки вищої школи та управління Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Дудник Н. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки, педагогіки вищої школи та управління Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

П 77 Прищеп С. М. Програма науково-методичної підготовки класних керівників до проектування виховної діяльності класного колективу : метод. реком. / автор-упоряд. С. М. Прищеп. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2014. – 39 с.

У посібнику розкриваються теоретичні основи педагогічного проектування виховної діяльності класного керівника, історія його становлення у педагогіці, аналізується сутність, мета та принципи проектування, обґрунтовуються етапи підготовки класних керівників до проектування виховної діяльності: теоретичний, практичний, діяльнісно-творчий.

Для педагогічних працівників, викладачів, студентів, магістрантів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК 371.134(073)
ББК 74.589.85р30
Умань, 2014

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ 1. Теоретичні основи педагогічного проектування виховної діяльності класного керівника.....	6
1.1 Історія становлення педагогічного проектування в зарубіжній та вітчизняній педагогіці.....	6
1.2 Проблема сутності, принципів педагогічного проектування виховного процесу.....	12
1.3 Проектування як особистісно-розвивальна технологія організації виховної діяльності класного колективу.....	17
1.4 Особливості формування особистісної активності за допомогою спроектованої виховної діяльності класного керівника.....	23
Розділ 2. Практичний етап підготовки класних керівників до спеціально спроектованої виховної діяльності класного керівника.....	28
2.1 Педагогічні ситуації як важливий елемент підготовки класних керівників до проектування виховної діяльності класного колективу.....	28
2.2 Завдання з елементами діагностики, цілепокладання, прогнозування, моделювання, планування виховної діяльності класного керівника.....	32
Список використаних джерел.....	36

Вступ

У сучасному світі відбуваються процеси глобалізації культурного та освітнього простору, елементами якої є інтеграційні та інноваційні процеси. Як зазначається в Національній доктрині розвитку освіти, в Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні та проекті закону України “Про виховання дітей та молоді” та інших документах, метою державної політики у сфері підготовки вчителя до практичної діяльності стає оновлення змісту підготовки, сприяння підвищенню професійного рівня вчителів та їх готовності змінювати організацію навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних наукових досягнень.

Тому сьогодні актуальним є реформування та оновлення виховного процесу, переорієнтація методичної роботи з педагогічними працівниками, вдосконалення змісту та методів виховання дітей за допомогою використання інноваційних технологій.

Аналізуючи запити сучасної освіти, слід наголосити на потребі в удосконаленні науково-методичної підготовки класних керівників, яка дозволить спрямувати їх діяльність на вирішення актуальних проблем сьогодення, запровадження дієвих технологій, форм та методів проектування.

Вимоги підготовки класних керівників у руслі підвищення якості освіти, передбачають орієнтацію на перспективне планування роботи педагога, прогнозування результатів педагогічної діяльності й розвитку особистості учня. Сучасний вчитель повинен мати високий рівень готовності до проектувальної діяльності. Оволодіння даним видом діяльності дозволить йому грамотно організувати свою роботу з керівництва діяльністю учнів, здійснювати продуктивну взаємодію із суб'єктами виховного процесу, розробляти нові технології, засоби, методи й організаційні форми виховання.

Адже в законодавчих документах наголошується на важливості підготовки вчителя, здатного до пошуку нестандартних підходів у вирішенні актуальних педагогічних проблем, до ефективного творчого самовираження, до створення та здійснення стратегій професійного зростання, задають нові орієнтири розвитку педагогічної освіти та вимагають її ґрунтового оновлення в напрямку збагачення суб'єктності майбутнього педагога, актуалізації його духовно-творчого потенціалу, посилення гуманістичної педагогічної спрямованості, що безпосередньо пов'язано з ефективністю підготовки до проектування виховної діяльності класного колективу.

Впродовж науково-методичної підготовки до спеціального проектування виховної діяльності класного колективу були виокремлені три етапи підготовки до проектування: теоретичний (формування у класних керівників основ

спеціального проектування, його сутності, принципів; ознайомлення із основними структурними компонентами проектування та з їхніми головними завданнями і діями класного керівника та учнів); практичний (виконання завдань з елементами цілепокладання, прогнозування, моделювання, планування); діяльнісно-творчий (розробка індивідуальних проектів та представлення на засіданнях методичних об'єднань класних керівників з подальшою їх реалізацією).

Здійснення класними керівниками проектування виховної діяльності класного колективу зведе до мінімуму педагогічні експромти, а, отже, і перетворить його із маловпорядкованої сукупності дій педагогів у системну, наперед спроектовану, творчу педагогічну взаємодію, що дасть змогу спрямувати діяльність класного керівника на реалізацію особистісно орієнтованого підходу виховання до кожного члена учнівського колективу.

1.1. Історія становлення педагогічного проектування у зарубіжній та вітчизняній педагогіці.

Вивчення проектної діяльності в процесі навчально-виховного процесу відбувалося у різні періоди розвитку вітчизняної та зарубіжної педагогічної теорії та практики.

Саме поняття “проект” вперше з’явилося у XVII – XVIII століттях. Відомості щодо застосування проекту, виходять ще із раннього педагогічного досвіду, коли в Академіях мистецтв йшла мова про проекти у формі будівель, які повинні розробити студенти архітектурного факультету. Так, у 1577 році під патронатом Папи Георгія XIII була утворена Академія ді Сан Люка в Римі. Мета академічної освіти полягала не тільки у переданні знань, але й у розвитку художньої креативності студентів. Тому навчання будувалося на принципах змагання, які використовувались як елемент навчального процесу. Для участі в цих змаганнях студенти отримували певні завдання з проектування, виконання яких сприяли їх уведенню до системи професійних вимог, а також давали змогу використовувати на практиці правила та принципи будівництва, набуті під час лекцій та роботи в майстернях [45].

Структура академічного змагання в межах проекту відповідала структурі змагань у галузі архітектури. В обох випадках студенти виконували завдання, визначався термін виконання робіт, призначалося журі, перед яким необхідно було захищати свій проект. Їх особливість полягала в тому, що будь-який молодий архітектор міг взяти в них участь, при цьому зовсім необов’язково, щоб він був студентом академії. Варто наголосити, що всі роботи, подані під час змагання, мали первинний характер, оскільки ніколи не були втілені на практиці. Тож в Італії вони дістали назву “progetti”, що означало “проекти, плани, ескізи”. Тому з 1702 року подібні змагання набули статусу основної форми навчання [45].

Особливістю Королівської академії архітектури, що розпочала свою роботу 1671 року в Парижі була схожа до римської академії, але полягала у зміні умов змагання, до яких тепер допускалися лише студенти Академії. Крім того, змагання стали проводити дедалі частіше. Варто зазначити, що студенти мали виконати кілька щомісячних проектів, і поступово проектна ідея набула статусу педагогічного методу [45].

Другий етап еволюційного розвитку та впровадження ідей проектної діяльності в освіті отримав назву етапу активного використання (початок XX ст. – 20-ті роки XX ст.), основою якого стали ідеї філософа й ідеолога педагогічного прагматизму Д. Дьюї

За Д. Дьюї, основними положеннями концепції педагогічного прагматизму є такі: здібності людини закладені природою, а школа має

створити умови для їх розкриття; знання мають сприяти пристосуванню людини до навколишнього середовища і бути практично спрямованими; головне – це не кількісні характеристики знань, набутих учнями у школі, а вміння використовувати їх у певній ситуації; навчання через досвід; максимальне використання можливостей сьогодення; важливо підкорити зміст навчання розв’язанню практичних проблем, що відповідають нахилам та підготовці дитини; у свою чергу, розв’язання проблем потребує поєднання розумової і фізичної праці, що має розвивальну і суспільну цінність [11].

На нашу думку, філософія освіти Д. Дьюї не втратила свого значення у сучасних умовах розвитку освіти і залишається методологічною основою організації проектної діяльності в процесі навчання.

Послідовником вчень Д. Дьюї став його учень В. Кілпатрік. Ще на початку ХХ століття один із засновників методу проектів В. Кілпатрік визначив принципи проектної діяльності, серед яких :

- добровільність вибору виду діяльності кожним школярем;
- врахування інтересів та психологічних особливостей певної вікової групи учнів;
- посильність роботи та доведення її до логічного завершення;
- формування основ культури праці; якісне виготовлення та естетичне оформлення об’єктів; корисна значимість виконаних проектів; дотримання правил безпеки праці [18].

Завданнями проектної діяльності стають: набуття учнями досвіду практичної та експериментальної, дослідницької діяльності, застосування знань у пізнанні світу; формування в учнів ціннісних орієнтацій, наукового світогляду; потреби навчатися протягом усього життя тощо.

В. Кілпатрік уперше здійснив класифікацію проектів та вдосконалив систему роботи над проектами. Він подав наступну класифікацію проектів:

- творчий продуктивний проект, пов’язаний з трудовою діяльністю (доглядом за рослинами, тваринами, підготовкою макету, конструкторською діяльністю тощо);
- споживчий – його метою є підготовка екскурсій, розробка і надання різних послуг: ремонт одягу, взуття, інформаційні послуги тощо, проекти вирішення проблем життєзабезпечення табору тощо);
- науково-дослідницький проект – розв’язання проблеми; проект дослідження впливу умов догляду за рослинами на врожайність;
- фізико-математичні проекти, технічні проекти, проекти розв’язання історичних або літературних проблем (які, як правило поєднуються з дискусійними формами роботи) тощо;
- проект-вправа, проекти навчання, тренування для оволодіння певними навичками.

Головним основоположним теоретичним принципом методу проекту є

опора на інтереси самої дитини, вважав педагог. В. Кілпатрік був впевнений, що метод проекту значно поліпшує роботу школи з питання підготовки дітей до подальшого життя та вважав, що цей метод навчає людину знаходити вихід із заплутаних обставин життя, а також готує людей до “здібності пробивати собі роботу, здібності задовольнити всім своїм егоїстичним задумом...” [18].

Подальшого узагальнення досвід роботи за методом проектів дістав у працях відомого американського вченого Е. Коллінгса. Він розподіляв проекти на: екскурсійні, ігрові, конструктивні, проекти-розповіді. Через чотири роки існування експериментальної школи, Е. Коллінгс провів дослідження результатів застосування методу проектів, які показали значну перевагу нового підходу у навчанні над традиційною школою.

З періоду виникнення проектної технології на початку ХХ століття і нашого часу проектний метод поширюється в межах педагогічних наук, він залишається провідним методом у навчальній діяльності в освітніх закладах США, Великобританії, Бельгії, Ізраїля, Нідерландів, Німеччини, Італії, Бразилії та інших країнах світу. В Англії упродовж 50 – 60 років в закладах освіти з’являється предмет “Технологія” та “Проектна діяльність” [48].

У 80-х роках в Англії було прийняте рішення про введення предмету “Технологія” як обов’язкового з 1 по 9 класи [34].

Серед багатьох предметів британські школярі, у наш час найулюбленішим предметом вважають – проектну діяльність і технологію. Завдяки цьому предмету британські школярі навчаються проектуванню з метою “виготовлення якісних виробів, які потрібні людям”. Професор Йордського університету Дж. Пітт, називає метод проектів не алгоритмом, а моделлю творчого мислення й прийняття рішення [33].

Метод проектів на початку ХХ століття привернув увагу російських педагогів. Ідеї проектного навчання виникли в Росії практично паралельно з розробками американських вчених. У 1905 році під керівництвом російського педагога С. Шацького була організована невелика група вчителів-дослідників, які навчалися активно запроваджувати проектні методи у практику викладання [49].

С. Шацький визначив основні складові цього методу таким чином: проекти – це реальний досвід, набутий діяльністю педагога; організований досвід; вивчення накопиченого людського досвіду (готові знання); вправи, які дають нові навички. Він вважав, що виховання людини повинно відбуватися в процесі творчої самостійної діяльності. В організації дитячого життя він бачив мету педагогічної діяльності.

Важливими є ідеї одного із засновників вітчизняної педагогічної науки – П. Блонського [4], на думку педагога, активна людина виховується тільки під час діяльності, тому дитина повинна постійно розв’язувати проблеми за будь-яких соціальних ситуацій, що мають бути органічно включені до навчально-

виховного процесу. За таких умов організації навчального процесу учитель – це “співробітник, помічник й керівник дитини у її власній діяльності” За П. Блонським, саме “метод проектів” є таким, що сприяє активному, критичному сприйняттю проблеми та її вирішенню, забезпечує зв’язок теорії з практикою, використовує дослідницький підхід до явищ природи та суспільства, а також формує творчі здібності й потребу у творчій діяльності

Ідеї Дж. Дьюї у 20-х роках були підхоплені українськими науковцями, українськими педагогами. У 20-30 роки був розпочатий перший період використання методу проекту на Україні. В УРСР з’явилися статті та монографії С. Каганова, Н. Попової, С. Тюберта, Янхула, Н. Трояновського, що розглядали практичне застосування методу проекту в навчанні та його переваги над іншими методами.

У 20-ті роки вчителів готували державні інститути народної освіти, університети, педагогічні інститути та вищі педкурси (педтехнікуми), а також короткострокові педагогічні курси. Радянська влада розглядала вчителя як свого помічника в реалізації культурних перетворень, агітатора і пропагандиста. У педагогічних вищих навчальних закладах вивчали історію соціалізму, політичну економіку, Радянську конституцію та політграмоту Комуністичної партії, але методичної підготовки вчителів не вистачало. Почали з’являтися проекти такі як: “Допоможемо ліквідувати неграмотність” [49].

Декілька шкіл на Україні з 1925 року перейшли на застосування методу проекту. У трудовій школі № 5, м. Миколаєва діти разом з учителем початкової ланки готували проекти на теми: “Наші ріки і тварини, що живуть у них”, “Дізнайся все про собак”, “Перші весняні квіти”, “Охорона здоров’я” тощо [49]. У 20-ті роки вчені відзначають перевагу проектного методу організації навчально-виховного процесу.

У розробці і пропаганді методу проектів почав роботу Інститут методів шкільної роботи, який очолював В. Шульгін. Курс був узятий на включення школярів в соціалістичне будівництво. Разом з тим, в спробах встановити зв’язок навчання з життям і виробництвом намітилася тенденція до перебільшення життєвого досвіду учнів, школярам ставилися в обов’язок не властиві ним функції (боротьба з прогулами робочих на підприємствах, боротьба з пияцтвом дорослих і тому подібне), з’явилася зневага до систематичного викладу вчителем основ учбового предмету. Не менш серйозний прорахунок прихильники методу проектів допустили в тому, що функції обліку передали таким, що самі вчаться. Зустрівши труднощі, педагоги почали замінювати виробничі проекти суспільно-політичними (наприклад: “Допоможемо організувати колгосп в нашому селі”).

Таким чином, хороші ідеї були підмінені прожекторством. Після критики методу проектів в ухвалі ЦК ВКП (б) “Про початкову і середню школу”, де він віднесений до легковажного методичного прожекторства.

В 1922 р. за рекомендаціями В. Леніна Н. Крупська розмовляла з професором Н. Тулайковим, що побував в Америці. Професор розповів про метод проектів. Н. Крупська, зацікавлена його розповіддю, почала вивчати літературу і побачила в цій системі позитивне: діти вчать планувати свою роботу і працювати, зважаючи всі засоби, необхідні для виконання завдання.

Аналіз наукової літератури свідчить, що вперше в радянській педагогічній періодиці 1923 року Н. Крупська висвітлює сутність “методу проектів”, наводить приклади його використання в галузі сільського господарства, рідної мови, математики, визначає його позитивні характеристики. Вона підкреслювала, що метод проектів розвиває ініціативність, спостережливість, рефлексію, енергію й наполегливість у досягненні поставленої мети; привчає до планової та самостійної роботи; формує вміння враховувати всі обставини й труднощі; навчає раціонально розраховувати свої сили, визначати час, необхідний для роботи, а також правильно складати звіт [24].

У 1923 – 1925 роках у Радянському Союзі були складені нові навчальні програми, в яких зміст навчання школярів розподілився не за предметами, а в трьох напрямках: “Природа і людина”, “Праця”, “Суспільство”. Окрім того вводилися сезонні комплексні теми: “Перше травня”, “Осінні роботи в селі” тощо, школярі працювали над проектами “Допоможемо нашій фабриці”, “Навчимося вирощувати курчат” тощо. Виникла ідея бригадно-лабораторної форми навчання, яка мала назву “ланково-лабораторний метод”. Слово “ланковий” підкреслювало колективний характер роботи, а “лабораторний” – сумісність у виконанні навчальних завдань [23].

Розвиток методу проектів у школах Росії пов’язаний з іменами педагогів Е. Каганова, М. Крупеніна, В. Ігнат’єва, В. Шульгіна, П. Руднева, В. Разльотова та інших. Вони вважали, що проект це “дія від усього серця” та давали обґрунтування методу, характеризуючи його структуру, послідовність виконання, сильні сторони (в об’єднанні теорії і практики, активності дітей тощо) [14]; розглядаючи цей метод як комплексну реалізацію ланцюга педагогічних принципів, до яких належать самодіяльність, співробітництво дітей і дорослих, “урахування вікових і індивідуальних особливостей дітей, діяльнісний підхід, актуалізація суб’єктної позиції дитини в педагогічному процесі, взаємозв’язок педагогічного процесу з навколишньою дійсністю” [14].

Ряд практичних рекомендацій щодо організації навчального процесу за методом проектів знаходимо у роботах П. Мудрова та В. Петрової, які запропонували алгоритм розробки навчальних проектів (обґрунтування проекту, створення відповідної мотивації, вибір проекту, постановка мети, виявлення реальних можливостей, урахування досвід, інтереси, терміновість, наявність власних сил, засобів, планування роботи над проектом, виконання роботи, облік виконаної роботи), а також з метою з’ясування рівня знань

учасників проекту використовували тестові методики, різноманітні цільові завдання [30; 32].

Перші спроби організації проектної діяльності в Україні пов'язані з групою педагогів-ентузіастів Ямпільської школи Уманського округу (1920 р.), які запропонували проект з агрономічним нахилом, суть якого полягала в розведенні плодового саду на селі [43]. Проте в Україні «метод проектів» активно запроваджувався у практику селянської трудової школи починаючи з 1923–1924 навчального року у зв'язку з популяризацією російського видання праці В. Кілпатрика “Метод проектів” [15]. Протягом наступних п'яти років проектний метод з різною його інтерпретацією та результатами запроваджувався у різних куточках України. Зміст проектів був спрямований на вирішення завдань доби соціалістичної реконструкції народного господарства, формування в учнів комуністичного світогляду [22].

Починаючи з 1927 року можна говорити про посилення інтересу в цьому напрямку, особливо це стосується дослідних установ та деяких дитячих колоній [44].

Проектною діяльністю цікавився А. Макаренко та пов'язував її з виробничою працею. У процесі трудової діяльності діти розвивали вміння планувати роботу, організовувати робоче місце, вивчали засоби праці тощо. Підкреслюючи актуальність проектного методу, А. Макаренко, який у результаті своєї новаторської педагогічної діяльності дійшов філософсько-педагогічного висновку про проектування особистості як об'єкта педагогічної праці, зазначив, що у вихованні вчителі повинні вміти проектувати особистість дитини, а цього можна досягти на основі глибокого вивчення її індивідуальних особливостей і якостей, виявлення рівня її розвитку [41].

До багатой педагогічної спадщини В. Сухомлинського входить ідея проектування людини. Він зазначав і неодноразово підкреслював, що педагогіка зможе набути проектувальної науки, якщо достатньою мірою спиратиметься на психологічні знання, відійде від емпіричних узагальнень у досягненні цілей виховання, навчання й розвитку, використовуватиме цілепокладання, системний підхід, моделювання, технології, активне перетворення педагогічної діяльності. В. Сухомлинський називав проектування навчання і виховання найголовнішою сферою єднання теорії і практики [46].

В Україні запровадження проектного навчання активно розпочалося лише з 2001 року, що пов'язано із складним економічним становищем та кризовими явищами в галузях суспільного життя, і у сфері освіти. Із заміною авторитарної парадигми навчання на особистісно-орієнтовану, в Україні розпочалося відродження проектного навчання.

З'являються праці таких дослідників А. Брушлінського [5], В. Веселової [7], О. Коберника [19], Т. Кравченко [29], А. Терещука [1], С. Ящук [29] та інших, в яких висвітлюється проблема використання методу проектів в

освітньому процесі. Досліджується проблема методичного забезпечення проектної діяльності та акцентується увага на розвитку пізнавальної активності учнів і розвитку комунікативних, пошукових навичок і вмінь.

1.2 Проблема сутності, принципів педагогічного проектування виховного процесу

Аналіз складної сучасної виховної ситуації доводить необхідність цілеспрямованого підходу до виховної стратегії, яка можлива лише за наявності продуманого проекту виховного процесу в умовах класного та загальношкільного колективів.

Зміна основ виховання, орієнтація їх на життєво активну особистість, яка керується загальнолюдськими та національно-культурними цінностями, потребує забезпечення єдності теорії та практики. Такою ланкою, яка поєднує теорію та практику є проектування виховного процесу.

Терміни “проект”, “проектування” широко вживаються в різних галузях знань і мають кілька значень. Насамперед звернемося до основних визначень цих термінів. У “Сучасному словнику іншомовних слів” “проект” (від латинського *projectus*) означає “кинутий уперед”, визначається 1) технічний документ, розроблений план для зведення споруд, виготовлення машин, приладів; 2) попередній текст якогось документа; 3) план, задум. “Проектування” – 1) процес створення проекту; 2) креслення проєкції, зображення фігури або предмета на площині [47; с. 563].

Основні погляди дослідників на визначення поняття проектування подано у таблиці 1.1:

Таблиця 1.1

№	Дослідник	Визначення поняття “проектування”
1	В. Безрукова	попередня розробка основних деталей майбутньої діяльності учнів, педагогів [2].
2	І. Волков	уміння розробляти план роботи учнів відповідно до заздалегідь заданого кінцевого результату, особливу увагу приділяючи самостійній і творчій роботі учнів [8].
3	Л. Гумецька	створення певного ідеального образу майбутнього з потрібними перевагами
4	Дж. Джонс	процес, що кладе початок змін у середовищі [9].
5	О. Дубасенюк	моделювання стратегічної програми розв’язання

		педагогічних цілей і задач [10].
6	С. Єлканов	уявна побудова кінцевого результату виховної діяльності й складання плану виховних дій для досягнення мети [12].
7	І. Єрмаков	спрямованість цільових зусиль на перетворення, формування й розвиток нових способів діяльності; націленість на розвиток проектного об'єкта[13].
8	О. Коберник	цілеспрямоване творче попереднє визначення і конструювання програми сумісної діяльності суб'єктів педагогічного процесу та її подальшої реалізації, спрямованої на забезпечення особистісно-розвивального підходу у досягненні мети виховання [21].
9	Н. Кузьміна	“забігання наперед” – система послідовності дій педагога, які пов'язані з вирішенням педагогічних задач по конструюванню об'єкта навчально-пізнавальної діяльності учня, підпорядкованої цілям його виховання [25].
10	Ю. Кулюткін, В. Онушкін	побудова можливої взаємодії з учнями, коригування якої здійснюється на основі педагогічного передбачення, прогнозування процесу взаємодії та його результатів [40].
11	О. Купенко, К. Яренько	процес створення проекту-прототипу, прообразу передбачуваного чи можливого об'єкта, стану [26].
12	А. Лігоцький	проектування є видом цілеспрямованої діяльності людини чи колективу людей у розв'язанні завдань удосконалення або створення освітніх систем і процесів підготовки фахівців [27; с.3].
13	М. Поташник	дослідження тенденцій та перспектив розвитку [36].

Отже, науковці розглядають педагогічне проектування як результат діяльності, тобто, розробка плану дослідження перспектив, створення певного образу взаємодії з учнями або як опис процесу перетворення цього образу на об'єктивну реальність. Слід зазначити, що педагогічне проектування є функцією будь-якого педагога й не менш важливою, ніж організаторська, гностична або комунікативна, під педагогічним проектуванням варто розуміти цілеспрямовану діяльність зі створення проекту як інноваційної моделі виховної або навчальної системи.

Педагогічне проектування є діяльністю, що здійснюється в умовах освітнього простору і спрямовується на забезпечення ефективного

функціонування виховного процесу та забезпечує його розвиток. Цілеспрямована діяльність зумовлена необхідністю розв'язання актуальної проблеми, має творчий характер, а в освітній галузі – ціннісні орієнтації. Результатом діяльності педагогічного проектування буде модель об'єкта педагогічної діяльності, якій притаманні системні властивості, яка базується на педагогічних новаціях, тому що в її основі лежить новий спосіб розв'язання проблеми. Педагогічне проектування передбачає й можливі варіанти використання.

Суть проектування у виконанні соціального замовлення, що потребує ретельної конкретизації, тобто своєрідного прогнозу щодо того, чи можна взагалі досягти мети, якими саме методами.

Педагогічні проекти багатогранніші й мобільніші порівняно з технічними. Якщо в технічному проекті можна перерахувати й описати всі елементи, то для педагогічного проекту це зробити дуже важко через різноманітність педагогічних явищ, індивідуальних особливостей людей як суб'єктів його реалізації [20].

Педагогічне проектування – це послідовний процес змін нових завдань, видів діяльності, рівнів упорядкування інформації.

Оскільки педагогічне проектування є діяльністю, яка ґрунтується на створенні нових завдань педагогічного процесу, то варто виокремити основні функції проектування. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури виділяємо наступні функції педагогічного проектування (рис.1.1).

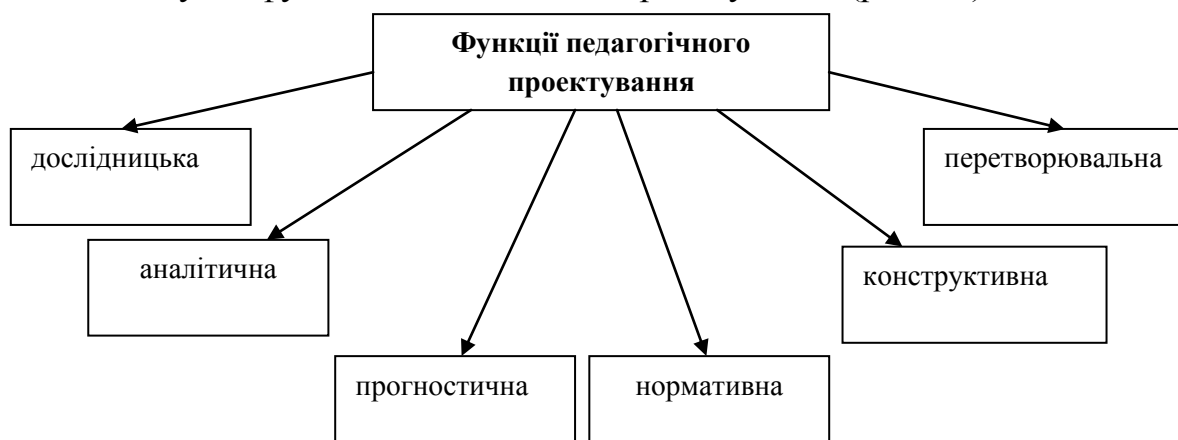

Рис. 1.1. Функції педагогічного проектування

Розглянемо сутність кожної функції педагогічного проектування окремо.

Дослідницька функція передбачає вивчення вікових та індивідуальних особливостей кожного учня, а також особливостей процесу та результатів проектної діяльності, визначення низки переваг та недоліків проекту виховної діяльності.

Аналітична функція пов'язана із необхідністю аналізувати процес виховання, порівнювати результати із поставленими цілями та завданнями.

Прогностична функція – вимагає умінь педагога прогнозувати розвиток особистості, її якостей, почуттів, волі; фіксує можливі відхилення у розвитку особистості, прогнозує наперед хід виховного процесу, розглядає варіанти застосування форм, методів і засобів виховання.

Нормативна функція – проектування як процес має нормативний характер, який визначений певними етапами, формами.

Конструктивна функція пов'язана з проектуванням структури педагогічних дій педагога та учнів.

Перетворювальна функція сприяє моральному розвитку особистості, формуванню гуманності у міжособистісній та міжкультурній відносини.

Всі із вищеперерахованих функцій є взаємопов'язаними та взаємодоповнюють одна одну, тобто, всі вони спрямовані на отримання якісно нового результату на основі прогностичного знання.

Ми вважаємо, що проектування є основою виховної діяльності класного керівника. Адже важливість проектування виховної діяльності класного колективу спричинена рядом чинників: по-перше, проблемою ефективності виховного процесу; по-друге, необхідністю поступового переходу на гуманістичні парадигми виховання учнів, по-третє, утвердженням нової особистості, яка здатна до самовизначення, самоорганізації, самоактуалізації в умовах сучасності.

Варто наголосити, що у Положенні про середню загальноосвітню школу України [35] зазначено, що керівництво навчально-виховною роботою в класі здійснює класний керівник, призначений адміністрацією школи. На нього покладається розв'язання наступних завдань: виховання в учнів культури поведінки, формування в них загальнолюдських якостей; організація в разі потреби допомоги учням (навчальної, матеріальної, моральної); проведення заходів, які передбачають зміцнення здоров'я учнів; організація суспільно корисної праці учнів, ведення документації класу; будівництва взаємин з учнями та їхніми батьками на демократичних засадах, співробітництві, сприяння розвитку самоврядування учнів.

Найскладнішою функцією класного керівника є виховна. Бути вихователем – це означає вміти трансформувати цілі, що їх поставило суспільство перед школою, у конкретні педагогічні завдання – формування необхідних якостей особистості у кожного школяра.

Основними напрямками діяльності класного керівника є:

- впровадження нових педагогічних технологій виховання;
- виховання в умовах становлення національної школи як відкритої виховної системи,
- робота із сім'єю вихованця,
- попередження негативних проявів у їх поведінці;
- фізичне загартування, пропаганда здорового способу життя;

- здійснення соціального захисту учнів і охорони дитинства в нових економічних умовах;
- формування духовної культури молоді на засадах національних традицій свого народу.

Ми трактуємо проектування виховної діяльності класного колективу **як попереднє, цілеспрямоване визначення і творче моделювання програми виховної діяльності класного колективу та її подальшої практичної реалізації, спрямованої на забезпечення формування особистісної активності підлітків.**

Загальні принципи проектування виховної діяльності, а саме:

- принцип особистісних пріоритетів учня, який базується на уподобаннях вихованців, їхніх смаках;
- принцип співробітництва вчителя та учнів, який полягає у проектуванні виховної діяльності на засадах суб'єкт-суб'єктних відносин;
- принцип гнучкості, який окреслює створення таких проектуючих систем, які б мали здатність до видозмін;
- принцип відповідності, який передбачає співвіднесеність проекту з особливостями вікової категорії учнів.

Проектування виховної діяльності у системі роботи класного керівника потребує комплексу різноманітних знань: педагогічних, психологічних, філософських, соціальних, історичних, екологічних, медичних, технічних, інформаційних. Результатом проектування буде проект, функціональна специфіка якого залежить від таких умов: стану соціуму, особливостей суб'єктів, що працюють над підготовкою проекту, функціональних зв'язків між елементами проекту, реальних результатів, можливостей його використання.

Отже, з наведених вище положень можна сформулювати основну мету проектування виховної діяльності класного керівника, яка полягає в створенні системи, що є найбільш прийнятною програмою виховної діяльності класного колективу для поступового переходу до гуманістичної парадигми виховання підлітків та формування активної особистості, що здатна до самовизначення, самоорганізації в умовах сучасності.

Діяльність класного керівника щодо організації спільної роботи з учнівським колективом відзначається рядом особливостей і специфічністю. Така діяльність спрямовується на задоволення інтересів, прагнень, нахилів учнів, передбачає творчість, ініціативу учнів у здійсненні завдань виховної діяльності. Діяльність класного керівника відбувається в надзвичайно широкій сфері дитячих інтересів і уподобань, тому вимагає від вихователя ряду спеціальних знань і умінь. Саме йому належить провідна роль у реалізації сучасних технологій виховної діяльності на основі проектування розвитку особистості, її пізнавальних інтересів, здібностей кожного з вихованців у процесі становлення класного учнівського колективу [37].

На даний момент впровадження цілеспрямованого і професійного управління виховним процесом, що передбачає вивчення вихованців, встановлення психолого-педагогічного діагнозу, підпорядковане меті планування і здійснення виховного впливу, об'єктивне оцінювання реальних результатів виховної діяльності. Поведінка вчителя, який завжди вирішує і дає вказівки, на сьогодні не ефективна. Педагог повинен стати зацікавленим та разом із вихованцями рівноправним учасником виховної діяльності.

Важливим є широке залучення школярів як до планування процесу, так до власне здійснення творчих задумів. Від того, який характер носить діяльність школярів, у значній мірі буде залежати тип спілкування в учнівському колективі, успішність учнів, поведінка дітей у межах школи та поза нею. Важливим елементом роботи у цій сфері є залучення до співпраці сімей школярів, активна співпраця з ними, виконання спільної діяльності, взаєморозуміння.

Проектувати план роботи класного колективу стосовно конкретних навчально-виховних завдань та задач особистісного розвитку учнів – це означає створити на рівні особистісного розвитку учнів найбільш оптимальну систему заходів, де методи й організація будуть підпорядковані розвитку всіх суб'єктів взаємодії.

Проектування виступає саме тим засобом, за допомогою якого стає можливим усвідомлення головних орієнтирів діяльності суб'єктів виховного процесу, систематизація введення інновацій у навчально-виховний процес.

Отже, потрібно підкреслити, що досконала діяльність класного керівника можлива лише за умови чіткого проектування виховної діяльності в класі, адже це допомагає визначити цілісну виховну систему, проектувати розвиток усього колективу класу і окремих його членів.

1.3 Проектування як особистісно-розвивальна технологія організації виховної діяльності класного колективу

Сучасні науковці все більше розглядають проектування як технологію, зазначаючи, що проектування – це система параметрів майбутньої спільної діяльності педагога і вихованців, що спрямована на досягнення певної мети.

У своїх працях В. Киричук, розглядаючи важливість проектування виховної діяльності класного керівника, зазначає, що ця технологія актуалізує:

а) зовнішні (соціальні) чинники і складові гуманного впливу на особистість освітнього і позаосвітнього оточення завдяки впровадженню нових освітніх та виховних програм і методичних засобів;

б) внутрішні (психологічні й духовні) резерви саморозвитку, самореалізації й самовдосконалення кожного учасника навчально-виховного процесу.

Як вважає цей дослідник, саме впровадження проектної технології виховної процесу забезпечує цілісний розвиток особистості учня та класного колективу загалом [16].

Сьогодні в загальноосвітніх навчальних закладах України реалізують педагогіку партнерства, сучасні моделі та системи виховання, де учень виступає як творча індивідуальність.

Адже особистісно-розвивальна технологія вимагає створення нових психолого-педагогічних систем, які повинні повною мірою можуть забезпечити фізичний, психічний, соціальний та духовний розвиток особистості кожного вихованця та всіх учасників виховного процесу.

Варто розкрити сутність поняття “технологія”. Слово “технологія” походить від грецьких слів “techne” – мистецтво, майстерність, ремесло, уміння та “logos” – наука, що у виробництві означає 1) сукупність виробничих способів переробки матеріалів, виготовлення якої-небудь продукції; 2) наука про способи впливу на сировину, матеріали чи напівфабрикати відповідними засобами виробництва [42; с. 672].

Сучасний тлумачний словник подає наступне визначення щодо поняття “технологія” – це сукупність прийомів, застосовуваних у якій-небудь справі, майстерності, мистецтві [6].

Термін “технологія” у педагогіку ввів А. Макаренко. Він вважав, що справжній розвиток педагогічної науки пов’язаний із основною її здатністю “проектувати особистість”, а саме чітко та своєчасно передбачати головні якості та властивості учня, які мають сформуватися у процесі виховання. Ще тоді видатний педагог зазначав, що визначення цілей дає можливість перейти до технології виховання. “Я під цілями виховання розумію програму людської особистості, програму людського характеру ... Я вважаю, що ми, педагоги, повинні мати таку програму людської особистості, до якої варто прагнути” [28; с. 369.].

Опрацювавши психолого-педагогічну літературу стосовно сутності педагогічної технології розглядається науковцями не одностайно, а саме: як раціональний спосіб досягнення свідомо сформульованої навчально-виховної мети, як окрема наука, як педагогічна система та діяльність, сучасний підхід в освітньому процесі, модель та мистецтво педагога. Але всі вони схиляються до подібної думки, що педагогічна технологія – це чітко обґрунтована система педагогічних дій, спрямованих на вирішення певних навчальних чи виховних завдань.

Про важливість та доцільність використання технологічного підходу у виховному процесі зазначено у “Національній програмі виховання дітей та

учнівської молоді в Україні”, де вказується, що “діяльність педагога, спрямована на виховання зростаючої особистості – процедура технологічна. Мета виховання поетапно конкретизується, виділяються проміжні виховні цілі, проектуються дії педагога й вихованців як суб’єктів життєдіяльності. Технологія виховного процесу фіксує доцільні кроки учасників освітнього процесу, підпорядковуються виховній меті. Технологічний підхід уможливорює процес активізації, інтенсифікації, оптимізації виховної діяльності за умов збереження унікальності внутрішнього світу та індивідуального досвіду вихованців”[31].

На нашу думку технологія виховного процесу – це чітко сплановане розгортання спільної педагогічної діяльності вихователя з вихованцями, яка спрямована на досягнення конкретної виховної мети.

Значна роль педагогічного проектування як особистісно-розвивальної технології полягає в тому, що вона є ланкою, яка поєднує між собою теорію та практику виховання. Адже в нашому розумінні педагогічне проектування – це наперед спеціально окреслена діяльність всіх учасників виховного процесу. Ця діяльність має бути спрямована на забезпечення особистісно-розвивального підходу до виховання не лише окремої особистості, але й до класного колективу в цілому.

Оскільки проектування виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах зорієнтоване на особистісний фізичний, психічний, соціальний і духовний розвиток учня, то дана технологія названа нами особистісно-розвивальною. В основу такого твердження покладено думка, що виховання – це розвиваюча відкрита система, основним системоутворюючим фактором якого є педагогічна взаємодія вчителя та учня [17; с. 43].

Проектування як технологія особистісного розвитку передбачає цілісний розвиток особистості учня та класного колективу на основі аналізу результатів виховання та об’єктивно впливає на фізичний, психічний, соціальний та духовний розвиток кожного члена колективу.

Основне завдання застосування проектної технології у виховній діяльності – домогтися позитивних змін у динаміці розвитку особистості та формуванні індивідуальності кожного учня.

Технологія відрізняється точним управлінням, детальною розробкою програми виховного процесу.

Саме принцип технологізації виховного процесу передбачає послідовні дії педагога та правильно організовані ним дії вихованців, які підпорядковані досягненню спеціально спроектованих виховних завдань, що відповідають психологічним особливостям розвитку особистості. Так спроектований виховний процес гарантує позитивний кінцевий результат.

Проектування, як особистісно-розвивальна технологія організації виховного процесу в класному колективі, розглядається нами як складна

багаторівнева сукупність дій, які тісно взаємопов'язані між собою і розкривають послідовність й характер взаємодії класного керівника та вихованців.

Таким чином процес проектування виховної діяльності класного колективу включає п'ять етапів:

1) Початковий етап – в межах даного етапу використовується діагностика цілепокладання, планування виховної діяльності.

2) Етап проектування – реалізація проектної діяльності, моделювання педагогічної взаємодії вчителя та учнів, взаємин між учнями колективу; вибір та добір оптимальних форм та методів проектування виховної діяльності.

3) Етап впровадження проекту – виконання запланованих проектних дій та простежування динаміки росту їх життєвої активності.

4) Етап корекції проекту – оцінка результатів протікання проекту та можливість проведення корекції процесу.

5) Заключний етап – визначення результатів даної проектної діяльності та вибір варіантів щодо продовження проектування виховної діяльності.

Зазначені етапи дають підстави стверджувати, що вони є ланками одного безперервного процесу.

Проектування, як технологія виховної діяльності класного керівника включає в себе наступні дії, а саме:

- психолого-педагогічну діагностику;
- визначення основних виховних цілей, уточнення та конкретизація виховних задач;
- прогнозування можливих результатів виховної діяльності класного керівника;
- моделювання (обґрунтування процесу виховної діяльності);
- остаточне планування, а саме точний розрахунок запланованих дій;
- реалізацію виховних планів;
- остаточні підсумки (відповідність між початковими та кінцевими результатами).

Опишемо більш детально особливості реалізації кожного етапу.

Перш ніж спроектувати виховну діяльність класного колективу, необхідно отримати інформацію про особистості кожного із вихованців та класу загалом. Саме ця інформація є важливою для початку проектування виховної діяльності, яка може бути отримана в результаті психолого-педагогічної діагностики всіх рівнів розвитку учнів. На основі результатів діагностики окреслюються основні суб'єкти виховного впливу, добираються виховні завдання, встановлюється найбільш оптимальні форми стилю керівництва виховним процесом, з'ясовуються загальні методи та процедури моніторингу динаміки особистісної активності учнів

Психолого-педагогічна діагностика є одним із основних компонентів процесу проектування, вона має вирішувати наступні завдання:

- а) виявити особистісні якості учнів та рівні їх вихованості;
- б) визначити особливості взаємодії “вчитель - учень”;
- в) окреслити взаємовідносини учнів в колективі;
- г) досліджувати умови та фактори, які б забезпечили повноцінний розвиток особистості.

На етапі *діагностики* варто застосовувати проблемно-інформаційний пошук, опитування, анкетування, експрес-діагностику та діагностику поглибленого типу.

Для того, щоб розпочати проектування виховної діяльності потрібно створити в уяві образ об'єкта, якого хотілося б бачити у майбутньому. Співвіднести теперішній стан ситуації з майбутнім, тобто, визначити виховні цілі, їх уточнити та конкретизувати, здійснити наступну дію початкового етапу – *цілепокладання*. Одним із головних моментів даного етапу є те, щоб виховні завдання були важливими не лише для учнів, але й для суспільства, людей, які їх оточують. На даному етапі майбутнє бачення ідеального уявлення учнів починається із конструювання сучасної ситуації, що переходить до кінцевого формування образу. Такий образ має відповідати актуальним потребам суспільства. Цілі мають бути конкретними, реальними, спрямовуватися на проблеми сьогодення, які можна вирішити за допомогою проектування.

З вищевказаного варто зазначити, що класний керівник, спираючись на результати психолого-педагогічної діагностики, визначає основні цілі виховної діяльності, конкретизує їх через низку завдань, які забезпечують бажаний результат.

На основі отриманих результатів психолого-педагогічної діагностики та визначені основних завдань, класний керівник здійснює попереднє планування. Саме на цьому етапі зазначаються кінцеві результати *початкового планування*.

На етапі *проектування*, який включає процедуру прогнозування добирається оптимальний варіант проектування виховної діяльності класного колективу. Одночасно окреслюється формування критеріїв, їх рівнів, які, звичайно, мають відповідати цілям та принципам самої діяльності.

Тобто, основними завданнями даного етапу є:

- визначення характеру досягнення цілей;
- виділення різних варіантів виховної діяльності та обрання серед них найрезультативнішого.

Ще одним із етапів проектування є *моделювання*, який зазначає структуру та зміст послідовності виховних завдань, вибір оптимальних форм та методів для реалізації проекту.

Особливістю моделювання виховної діяльності є: дослідження основних принципів виховної діяльності, в результаті якого отримують інформацію про

виховний процес, його структуру, добираючи різні варіанти проведення виховної діяльності.

Не менш важливою складовою етапу проектування є остаточне планування, де відбувається точний розрахунок запланованих дій. Для виконання даного етапу потрібно співвіднести об'єм виховних завдань із часом, розподілити відведені терміни на підготовку, на проведення виховної діяльності. Дуже важливо, щоб після закінчення даного етапу були розроблені програми, плани, які б конкретизували зміст проекту.

Наступний етап – *етап впровадження проекту*, який забезпечує втілення змісту проекту у виховний процес. На цьому етапі основним, на нашу думку, є усвідомлене ставлення всіх учасників до проектування виховної діяльності класного колективу.

Важливість даного етапу ґрунтується на сумлінному виконанні кожного із завдань, адже їх реалізація дає можливість для швидкого та результативного завершення проекту.

Одним із найважливіших етапів проектування виховної діяльності є *етап корекції проекту*. Адже, саме даний етап визначає відповідність результатів із початковим задумом проекту. Звичайно, після отримання відповідних початкових та кінцевих результатів можливе проведення корекції проекту.

Заключний етап проектування виховної діяльності класного колективу передбачає остаточні висновки та визначається оцінка щодо майбутнього використання даного проекту у виховному процесі чи винайдення нового проекту. На даному етапі проходить завершення проекту, виділяють останні результати та їх об'єктивну оцінку.

Особливістю основних етапів структури проектування виховної діяльності класного колективу є те, що кожен з її компонентів є наслідком попереднього та основою для наступного. Тобто описані вище етапи дають підстави стверджувати, що вони є ланками безперервного процесу.

Як зазначає І. Бех, основним предметом зусиль класного керівника як організатора виховної діяльності класного колективу має стати переведення виховної мети в перспективу життя вихованців. Задана класним керівником виховна мета має бути прийнята колективом вихованців, в іншому разі він не зможе реалізувати її. Коли вихованець приймає мету, вона робиться особистісно значущою та входить у систему його власних цілей [3; с. 25].

Отже, у системі педагогічного проектування завдання щодо розвитку учнів складаються на основі конкретних визначених проблем та можливостей учнів у класних колективах, за результатами педагогічного аналізу та прогнозування розвитку усіх учасників навчально-виховного процесу. Основний зміст проектування полягає у виокремленні засобів, способів, які дозволяють вирішувати актуальні проблеми в організації виховної діяльності класного колективу.

1.4 Особливості формування особистісної активності за допомогою спроектованої виховної діяльності класного керівника

Одним із найважливіших дій класного керівника та учнів є організація життєдіяльності класного колективу.

Формування особистісної активності підлітків буде більш ефективною, коли діяльність учнів спрямовуватиметься на те, щоб у ній особистість виступала суб'єктом, а сама діяльність мала добровільний та особистісно-мотиваційний характер.

Саме тому організація життєдіяльності підлітків є головним засобом виховання, формування життєвої активності і взаємин між суб'єктами взаємодії. Жодні вказівки, умовляння, повчання дорослих не змінять того факту, що характер дитини складається у процесі її власної життєдіяльності. Позиції такої ситуації описані у праці О. Коберника, де зазначено, що Ж. Руссо свого часу наголошував: "Наше базікувате виховання виховує лише базік". І тому всі вихователі мають усвідомити, що дитина – суб'єкт власної діяльності, а вчитель має співробітничати, співпрацювати, взаємодіяти з вихованцем. Адже, все мистецтво педагога полягає в тому, щоб спрямовувати і регулювати діяльність, виявляти в кожного учня провідний вид життєдіяльності [20; с. 75].

Особливо це важливе в підлітковому віці, який, як відомо, є перехідним періодом від дитинства до юності. В даному віці підліткам властиве відчуття дорослості, виникає потреба утвердитися в колективі. Саме такі якості виражають у підлітка не тільки нову позицію щодо ставлення до себе та оточуючих, але дещо інші бажання, переживання, почуття.

Становлення дорослості відбувається по-різному. Якщо не враховувати такі новоутворення у розвитку підлітка, то процес виховання може бути неефективним, а становлення особистості відбуватися стихійно.

Незважаючи на те, що школярі підліткового віку схильні відчувати та поводити себе, як дорослі, все-таки вони потребують доброзичливої підтримки класного керівника, яка б допомогла реалізації їхнього прагнення до самостійності.

У підлітковому віці виникає потреба у глибшому пізнанні себе та оцінці оточуючих. Діти саме даного віку гостро сприймають усвідомлення їх з боку оточуючих та ставлення до них не лише рідних, але й однокласників. Діти цієї вікової групи вже можуть оцінювати власні вчинки, називають свої позитивні якості та усвідомлюють недоліки, прагнучи до ідеалу.

Тому життєдіяльність класного колективу є головним засобом виховання особистості та розвитку взаємин між підлітками. Саме підліток є суб'єктом власної діяльності, а вихователь має не змушувати до певних дій, а лише допомагати. Адже діяльність, в якій учень проявляє значну активність, є основою для фізичного, інтелектуального, соціального і духовного розвитку

особистості. А це можна забезпечити при вмілому моделюванні та організації життєдіяльності класного колективу.

Як показує виховна практика, сучасні плани класних керівників становлять зазвичай систему тих формальних заходів, які повторюються від 5 до 11 класу і переважно не відповідають віковим категоріям учнів того чи іншого класного колективу. Тобто, якщо заходи є усталеними й прийнятними вже здавна і не відповідають вимогам сучасності, віковим та індивідуальним особливостям, то й учні не будуть мати бажання брати участь у їх проведенні.

Впродовж складання програми змісту виховної діяльності класного колективу необхідно дотримуватися таких вимог:

- 1) звичайно до розробки плану виховної діяльності потрібно залучати і самих учнів та їх батьків;
- 2) має бути присутня індивідуальна, корекційна робота;
- 3) приділяти належну увагу груповій роботі.

Під час планування та організації виховної діяльності класного колективу варто не забувати про принципи: цілеспрямованості, індивідуалізації, диференціації та багато інших.

Основні організаційно педагогічні принципи реалізуються через наперед спроектовану систему форм та основних видів організації життєдіяльності учнів: фізично-оздоровчої, предметно-перетворювальної, навчально-пізнавальної, соціально-комунікативної, оцінно-орієнтаційної та ін.

Саме такі різні види діяльності, в яких підлітки проявляють особистісну активність й забезпечують фізичний, інтелектуальний, соціальний і духовний розвиток. Тим самим формуються основні види особистісної активності: фізична, інтелектуальна, соціальна, духовна.

Виховання школяра, де існує гармонійне поєднання фізичної досконалості та духовного багатства – це одна із актуальних проблем сучасної педагогіки. Сьогодні розширений інформаційний простір, психічне навантаження – все це призводить до різних хвороб, які не притаманні молодому організму.

Важливою ланкою життєдіяльності класного колективу є фізично-оздоровча діяльність, що є основою фізичного виховання учнів.

Фізично-оздоровча діяльність формує фізичну активність, яка є компонентом здорового способу життя.

Під час формування фізичної активності одночасно взаємодіють соціальні, біологічні, педагогічні передумови, які значну роль відіграють у формуванні фізичної активності та здорового способу життя.

Система роботи включає в себе організацію шкільного режиму: дотримання у школі гігієнічних норм щодо освітлення, температури повітря, шкільного обладнання, раціонального харчування, загартування; профілактичне медичне обстеження, пропаганду здорового способу життя і залучення учнів у

різні види спортивно-фізкультурної діяльності: класні години, години спілкування, конференції, круглі столи, виховні години.

Учням можна запропонувати провести бесіди про важливість дотримання здорового способу життя та, навпаки, про шкідливий вплив поганих звичок. Стимулюванню фізичної активності учнів сприятиме організовані свята козацької слави, вечори козацьких традицій, про побут та звичаї Запорізької Січі.

Для закріплення думки у дітей про важливість спорту у житті людини можна запросити місцевих спортсменів, тренерів; пропонувати учням відвідувати спортивні змагання, читати книги про спорт, про спортсменів та їх потім обговорювати. Слід зазначити, що не менш важливим для фізичного здоров'я є щоденне виконання низки оздоровчих вправ вдома.

Щоб зацікавити учнів фізичною культурою, спортом та оздоровити школярів, доречно проводити туристичні походи. Саме вони загартовують учнів, вчать любити природу, а проведення різних естафет та ігор (“запитання мудрецю”, “правда чи дія?”, “малюнок наосліп”, “надписи на спині”, “три ноги”, “біг із картоплею”, “збери слово”, “море хвилюється раз...”) привчають учнів бути відповідальними, самостійними, допомагати однокласникам.

Розвиток інтелектуальної активності спрямований на заохочення та підтримання школярів у прагненні здобути нові знання, формування гармонійної, інтелектуальної і духовно багатой особистості.

Встановлено, що утворення інтересу, активізація діяльності учнів, тобто інтелектуальне виховання ефективно здійснюється шляхом проведення: предметних олімпіад, конкурсів знавців певного предмета, походів у музей, бібліотеку – обговорення побаченого та почутого, захистів проєктів, годин спілкування.

Цікавим та пізнавальним є проведення різноманітних брейн-рингів, КВК, вікторин, естафет ерудитів з різних предметів, на знання рідного краю, усної народної творчості, літературних віталень. Доцільно залучати школярів до участі в редакції газети, організації як класних, так і загальношкільних свят. Значний інтерес в учнів викликає обговорення книг, пізнавальних телепередач та журналів.

Сьогодні трапляється дуже багато дорожньо-транспортних пригод, тому надзвичайно актуальним є проведення низки пізнавальних бесід про загальні правила поведінки пішохода, безпеку та небезпеку в житті кожної людини. На ці години спілкування краще було б запросити працівників державної автоінспекції, які за допомогою відеофільму в доступній та цікавій формі розповіли б про основні правила пішоходів та пасажирів громадського транспорту. Учні мали змогу за допомогою рольових ігор побувати працівником міліції та керувати рухом автомобілів. Таким чином учнями було засвоєно всі правила дорожнього руху.

Соціальна активність – це системна соціальна якість, що відображає цілісне активне ставлення до суспільства, його проблем розвитку, та визначає якісні особливості свідомості, діяльності і стану особистості.

Важливими ознаками соціальної активності особистості є прагнення впливати на суспільні процеси та брати участь у справах соціуму, перетворюючи або, навпаки, зміцнюючи чинний соціальний лад чи його елементи.

Для підвищення соціальної активності підлітків варто проводити українські народні свята, застосовуючи при цьому елементи мовленнєвого етикету українців, впроваджувати курси риторики, комунікативні тренінги. Не менш важливим є проведення бесід на різні теми, конкурсів, диспутів, фестивалів, літературних вечорів, щоб допомогти дітям чути та розуміти оточуючих, навчити підлітків висловлювати та відстоювати власну думку.

Надзвичайно ефективним є впровадження курсів риторики, які спрямовані на формування у підлітків ефективного мисленнєво-мовленнєвої діяльності. Ефективним є проведення комунікативних тренінгів, які направлені на корекцію негативних проявів у взаємовідносинах, що впливають на самосприйняття особистості в соціальній групі; її зміст забезпечив позитивні особистісні зміни, стабілізацію міжособистісного спілкування, зниження рівня агресії у поведінці учнів.

При моделюванні та організації духовної активності варто звертати увагу на моральні позиції, цінності, норми, моральні ідеали та установки підлітка, а також врахувати взаємини, які склалися з однолітками та з оточуючими людьми.

Формування духовної активності підлітків ефективно здійснюється шляхом проведення: тематичних вечорів, відвертих розмов, пізнавальних бесід, культурно-масових робіт.

Продуктивним у плані формування духовної активності учнів буде проведення тематичного вечора “Велика Перемога”, присвяченого Другій світовій війні, проведення екскурсії в музею війни, адже така подорож не лише зацікавить учнів, але й допоможе у проведенні вечора. На тематичному вечорі можна запропонувати школярам самим розповідати різні воєнні історії, про які прочитали або почули від дідусів та бабусь.

Важливим засобом стимулювання духовної активності буде проведення відвертих розмов та пізнавальних бесід. Впродовж відвертих розмов школярі висловлюють власні думки про негативні та позитивні риси людини, характеризують їх, учні створюють та обговорюють конфліктні ситуації із повсякденного життя. Така групова дискусія надзвичайно ефективна, бо під час неї свою думку можуть не лише висловити всі учні класу, а й усвідомити, що кожний погляд на ту, чи іншу ситуацію буде врахований, а кожна думка почутою.

Правильне та своєчасне використання вищезазначених форм сприяло формуванню в учнів життєвого досвіду, вміння об'єктивно оцінювати власні вчинки та вчинки інших людей, адекватно орієнтуватися в життєвих ситуаціях, правильно розуміти оцінні судження, особистісні якості оточуючих людей.

Розділ 2. Практичний етап підготовки класних керівників до спеціально спроектованої виховної діяльності класного керівника

2.1 Педагогічні виховні ситуації як важливий елемент підготовки класних керівників до проектування виховної діяльності класного колективу

Виховна ситуація виступає як елемент виховного процесу, який зберігає його істотні характеристики і через який здійснюється взаємодія педагога з учнями. В психолого-педагогічній літературі виховна ситуація розглядається і в широкому розумінні як стан виховання в цілому або ж як певне ставлення суб'єкта до тієї чи іншої сторони навколишньої дійсності.

У педагогіці педагогічна ситуація найчастіше трактується як реальна обстановка, в якій приймаються рішення про способи впливу на учнів з тим, щоб перевести їх з початкового стану в якісно новий. Усвідомлення проблемної виховуючої ситуації і співвідношення її з цілями виховання й утворюють виховну задачу.

У словнику російської мови С. Ожегова ситуація визначається як “сукупність обставин, становище, обстановка”. Ситуацію розуміємо як створення педагогічно доцільних умов, які детермінують прояви особистісних морально-ціннісних якостей вихованців, їх позиції в процесі організації їх колективної життєдіяльності.

Виховуюча ситуація – це така сукупність обставин, яка дає можливість побачити в колективі різноманітні процеси, а значить, обдумано, цілеспрямовано впливати на процес розвитку. При цьому у виховному плані ситуація може давати як позитивний, так і негативний результат. Завдання педагога – використовувати ці природно створені виховні ситуації для накопичення дітьми позитивного, соціально-морального досвіду.

Основними структурними компонентами виховної ситуації є: вихователь (педагога, батьки, дорослі), вихованець та моральна вимога.

У виховному процесі можуть бути використані як реальні виховні ситуації, так і ситуації уявні (штучні), коли учням пропонується та чи інша ситуація або вони стають її свідком (при перегляді вистави, кінофільму), а потім з'ясовується ставлення учнів до цієї ситуації.

Термін “виховуюча ситуація” охоплює конкретну сферу досвіду людини, яких має оволодіти підростаюча особистість. Особливістю моральної ситуації є те, що вона не розв'язується лише одним вихователем безвідносно до розв'язання виховуючої задачі. В процесі розв'язування моральної ситуації розгортається спільна діяльність і спілкування у системі “вихователь – вихованці”, їх співпраця і співдружність при контактуванні один з одним. При

цій умові утворюється таке середовище, в якому розвиваються особистість дитини і вихователя, формується система ціннісних орієнтацій.

Зразки моральних задач

Десятирічна дівчинка разом з мамою прибирає кімнату. Наташа охоче робить усе, як мама. І хоча дівчинці й не встигнути за мамою, та все ж вона намагається від неї не відстати. Коли робота закінчена, вони обидві прискіпливо оглядають кімнату:

Ось тепер красиво, гарно стало, – відзначає мама. – Перевіримо нашу роботу – оглянемося навколо!

Разом вони оглядають чисту кімнату: ніде ні смітинки, паркет виблискує, ніби дзеркало, усі речі на місцях, книги складені, на столі у вазі гілка бузку.

- 1) У чому виховна цінність праці у фізичному вихованні?
- 2) Які завдання фізичного виховання реалізуються? А саме?
- 3) Зробіть окремі висновки щодо зв'язку фізичного виховання з іншими його ланка.

Учням 6-ого класу було доручено згребти опале листя з дерев у шкільному сквері. Класовод оголосив, що після уроків буде суботник. В сквері після роздачі необхідного інвентарю, класовод дав кожному завдання і сказав: «Коли закінчите, здасте свою ділянку роботи і можете бути вільними». Фізично витриваліші учні швидко справились з роботою і заявили: «Все, норму свою виконали. Прийміть роботу. Ми підемо додому». Коли учитель попросив їх допомогти іншим. Вони відмовились.

- 1) Які завдання фізичного виховання реалізуються? А саме? Обґрунтуйте свою думку.
- 2) Які помилки допустив учитель?
- 3) Зробіть окремі висновки щодо реалізації завдань виховання молодших школярів в сучасній школі.

Учителька 5-го класу зайшла до класу і сказала, що занять не буде, оскільки всім класом підемо на прогулянку. Для цього необхідно швиденько віднести книги додому і зібратися біля школи. Олександр К. вистрибнув у вікно. (Адже треба швидко). Учителька повернула хлопчика і довго, терпляче пояснювала недоречність цього вчинку. На очах у Сашка з'явилися сльози. Учителька вирішила, що це сльози каяття, а хлопчикові стало шкода себе. Вона ж вирішила закріпити виховний ефект, сказала на кінець:

- Сашко! Твій дід - герой війни! Коли ти прийдеш додому, розпитай бабусю, чи стрибає він коли-небудь із вікна. На другий день Саша підіймає руку.
- Чого тобі, Сашко?
- Маріє Володимирівно, ви просили дізнатися, чи стрибає мій дідусь із вікна.

– Ну й що?
 – То я розпитав.
 – Ну?
 – Ні, не стрибав.
 – Ось бачите, діти, - розпочала переможно вчителька.
 – Але бабуся сказала, що з ним був інший випадок. Одного разу його залишили в класі після уроків і, щоб не втік, закрили на ключ двері. Так він через димар виліз на дах і звідти стрибнув.
 Ефект у класі колосальний. Усі із захопленням дивилися на портрет Сашкового дідуся.

1. Проаналізуйте, у чому вчителька припустилася помилки в керівництві самовихованням школярів.

Учитель фізичної культури відпустив з уроку учня, який був черговий у цей день і мав вимити після заняття підлогу у спортивному залі. Про причини такого дозволу вчитель не зміг сказати товаришам з етичних міркувань. Призначений замість нього черговий учень відмовився мити підлогу, бо, мовляв, це не його черга. Учитель упевнено заявив у присутності усіх учнів:

– Не турбуйтеся, діти, Сергій підлогу помие.

Учні розійшлися, а Сергій мовчки усівся на гімнастичну лаву, не виказуючи жодних намірів мити підлогу. Учитель, не подаючи виду, мовчки вів записи у журналі. А час спливав. Що зробити? Накричати? Вдатись до погроз?

Закінчивши записи, учитель підійшов до хлопця і сказав:

– Слухай, Сергійку! Коли ти відмовився мити підлогу, я міг, певне, призначити іншого. Але чи було б це справедливо? Інший нічим не гірший за тебе. Чи варто було кидати жереб?

– А чому б і ні? – посміхнувся Сергій.

– Добре давай розберемося, хто з нас правий? – учитель присів на лаву поряд. – Поміняємось ролями. Припустимо я згорячу заявив дітям, що ти виконаєш вказівку учителя. А як би ти вчинив на моєму місці?

Сергій мовчав, опустивши голову, але учитель відчув, що настрої у хлопця міняється, і запитав:

– Тобі що, соромно братися за прибирання?

Скинувши куртку, учитель викрутив ганчірку над відром. І тут Сергій здався і почав мити сам.

А на наступному уроці учитель жартома повідомив класу, що він і Сергій підлогу вимили за всіма правилами. Завершення конфлікту зблизило двох людей.

1. Проаналізуйте цю ситуацію з погляду ефективності використання методів виховання.

2. Як би діяли ви у подібній педагогічній ситуації?

Петрик уже вчився в 5-му класі. Він старанно виконував усі завдання, був слухняним хлопчиком. Але якось відокремлено тримався по відношенню до своїх товаришів.

Класний керівник Ганна Сергіївна відвідувала учнів дома. Зайшла й до Петрика. Він був один, щось майстрував. Поговоривши з учнем, Ганна Сергіївна звернула увагу на велику фарфорову кішку на столі:

— Це тобі хтось подарував?

— Ні, це мама купила давно. Скарбничка.

Учителька спробувала підняти. Важкенька. Видно, уже багато грошей туди накидали.

— І багато вже зібрали? Усією сім'єю?

— Багато, - радісно заговорив Петрик. - Це мої з першого класу.

— А ти вже заробляєш гроші? - поцікавилася Ганна Сергіївна.

— А як же ... Ні, це тато й мама дають мені за навчання і за поведінку.

— Як це?

— Якщо отримую п'ятірку, то 15 копійок дають – і кидаю в скарбничку.

— А за четвірку?

— Десять копійок. Якщо отримую трійку - п'ять. За хорошу поведінку в кінці тижня цілу гривню.

— Ого! – задумливо промовила Ганна Сергіївна. – А як же ти збирався витратити ці гроші?

— Ще не знаю. Але мама каже, що так можна і на справжній автомобіль назбирати.

1. Проаналізуйте ситуацію з погляду використання методів виховання дитини в сім'ї.

2. Ваші дії в такій ситуації?

Учні підліткового віку сміялися в школі з кривої прибиральниці. Про це дізналася класний керівник. Одну з класних годин вона розпочала так: «Діти, підніміться ті, у кого дідусі загинули на фронті. А тепер встаньте ті, чи батьки, дідусі були поранені і їх рятували санітарки, медсестри».

І коли у повному мовчанні піднялися в класі кілька учнів, вчителька звернулася до тих, хто ображав скривлену жінку: «Ось кого ви образили. Тітка Марія була санітаркою на фронті і після тяжкого поранення залишилась інвалідом. Сідайте!».

Після цього учні стали з більшою повагою ставитися до тітки Марії.

1. У чому причина результативності педагогічного впливу класного керівника?

2.2 Завдання з елементами діагностики, прогнозування, моделювання, планування виховної діяльності класного керівника.

Аналізуючи запити сучасної освіти, слід наголосити на потребі в удосконаленні науково-методичної підготовки класних керівників, яка дозволить спрямувати їх діяльність на вирішення актуальних проблем сьогодення, запровадження дієвих технологій, форм та методів проектування.

Основою науково-методичної підготовки класних керівників є підготовка до спеціального проектування виховної діяльності класного колективу. Означену підготовку можна визначити як процес засвоєння теоретичних знань з методики виховної роботи та формування умінь, необхідних для здійснення спеціально спроектованої виховної діяльності класного колективу. Навчання класних керівників формуванню особистісної активності за допомогою проектування слід розуміти як певну систему, що має і зміст, і будову, яка складається з ряду взаємообумовлених структурних компонентів.

Ця підготовка становить собою складну, послідовно впорядковану, динамічну систему, яка спрямована на формування у педагогів спеціальних знань, умінь та навичок здійснювати психолого-педагогічну діагностику, вміння орієнтуватися у виховних ситуаціях та їх прогнозувати, правильно визначати особистісні риси та емоційні стани учнів, добирати найефективніші засоби та види життєдіяльності, втілювати їх у процесі психолого-педагогічної взаємодії, розвивати вміння у вчителів творчо підходити до проектування виховної діяльності класного колективу.

Впродовж науково-методичної підготовки до спеціального проектування виховної діяльності класного колективу нами були виокремлені три етапи підготовки до проектування: теоретичний (формування у класних керівників основ спеціального проектування, його сутності, принципів; ознайомлення із основними структурними компонентами проектування та з їхніми головними завданнями і діями класного керівника та учнів); практичний (виконання завдань з елементами цілепокладання, прогнозування, моделювання, планування); діяльнісно-творчий (розробка індивідуальних проектів та представлення на засіданнях методичних об'єднань класних керівників з подальшою їх реалізацією).

Для визначення рівня готовності класних керівників до основ проектування виховної діяльності класного колективу пропонуємо анкету, що містить наступні питання:

1. На Вашу думку, робота класного керівника складна? Відповідь обґрунтуйте?

2. Які труднощі Ви відчуваєте в процесі планування, організації виховної діяльності класним колективом:
 - а) розробити та втілити модель педагогічного процесу;
 - б) правильно спроектувати комплекс завдань, спрямованих на формування особистісної активності підлітків;
 - в) з'ясувати та виділити особливості розвитку як окремих учнів, так і класного колективу, вміння своєчасно визначити причини відхилень і спроектувати шляхи їхнього подолання.
3. Якби ви були членом адміністрації школи, що ви б внесли в організацію виховної діяльності?
4. Яка найбільша складність Вашої роботи з класом? Яка цьому причина?
5. Що Вам найбільше вдається у Вашій роботі?
6. Назвіть позитивні та негативні риси особистості Ваших вихованців.
7. Як ви думаєте, чого чекають від Вас учні?

Метою практичних завдань є з'ясування рівня знань класних керівників стосовно розуміння сутності, особливостей проектування та вміння спроектувати життєдіяльність класного колективу для формування фізичної, інтелектуальної, соціальної, духовної активності.

При науково-методичній підготовці класних керівників до спеціального проектування виховної діяльності було запропоновано низку завдань, які б відображали зміст такої підготовки.

Нижче подано приклади типових завдань, які відображають зміст підготовки класних керівників до проектування виховної діяльності класу. Такі завдання містять проблемні питання на рівні пізнання, розуміння, що забезпечують формування у класних керівників спеціальних проектувальних знань та вмінь:

Приклади типових завдань щодо підготовки класних керівників до проектування виховної діяльності класного колективу:

- Визначте поняття “педагогічне проектування”.
- Прокоментуйте визначення “проектування виховної діяльності класного керівника”.
- Що, на вашу думку, означає спроектувати виховну діяльність класного колективу?
- Що таке особистісна активність учня? На які основні види поділяють особистісну активність?
- Окресліть головні завдання фізичної, інтелектуальної, соціальної та духовної активності.

- Який із наведених нижче варіантів найбільш повно та точно окреслює найважливіші етапи проектування виховної діяльності класного колективу:
 - а) цілепокладання, діагностування, планування, моделювання, конструювання, рефлексія, розповсюдження результатів;
 - б) діагностика, цілепокладання, попереднє планування, прогнозування, моделювання, остаточне планування, виконання проекту, корекція, попереднє визначення результатів, результати виховної діяльності;
 - в) діагностика, цілепокладання, попереднє планування, моделювання, остаточне планування, корекція, остаточні результати.
- Складіть самостійно план виховної діяльності на рік (для класу). Визначте, які напрями та форми виховної діяльності охоплено вами у плані.
- Зробіть детальний самоаналіз проведеного заходу. З'ясуйте, чи досягли за допомогою заходу поставленої мети, чи вдалося реалізувати усе заплановане.
- Зробіть аналіз проведених вчителем бесід, сформулюйте загальний висновок стосовно виховної результативності організаційних заходів.
- Ознайомтесь з досвідом проектування виховної діяльності класного колективу кращих учителів міста.
- Вивчіть та проаналізуйте особливості проектування виховної діяльності видатними педагогами (А.С.Макаренком, В.О.Сухомлинським, І.П.Волковим, І.П.Івановим).
- Розкрийте можливості методів педагогічних досліджень, поясніть принципи їх відбору.
- На основі діагностичних досліджень складіть психолого-педагогічну характеристику класу, проаналізуйте положення, які визначають формулювання завдань подальшої виховної діяльності.
- Складіть словесний портрет свого майбутнього учня, тобто розробіть цільовий ідеал виховання, вказавши проміжні виховні задачі, що потребують розв'язання на шляху до мети-ідеалу.
- На основі даних психолого-педагогічної діагностики колективу розробіть систему виховних задач на певний період проектування виховної діяльності.
- Назвіть основні функції моделювання як етапу проектування виховної діяльності.
- Проаналізуйте «Концепцію національного виховання». Зверніть увагу на ідеї та принципи проектування національної системи виховання в Україні.
- Відтворіть алгоритм складання плану виховної роботи.

- Молодий спеціаліст, у якого виникли труднощі з написанням плану виховної роботи, знайшов план свого колеги-попередника, поставив нові дати.

Поясніть, який виховний результат можна отримати в такій ситуації. Чому неможливо навіть хороший чужий план виховної роботи застосувати в своїй ситуації?

- Опрацюйте поради В.Сухомлинського стосовно планування виховної роботи. Книга “Сто порад учителям” (порада 97).
- У складеному учителем плані виховної роботи виділені такі пункти:
 - стежити за відвідуванням учнями уроків;
 - відвідувати уроки учителів-предметників у своєму класі;
 - допомогти відстаючим учням;
 - проводити виховну годину 1 раз на тиждень.

Які недоречності допущені учителем при проектуванні системи виховної діяльності? Назвіть вимоги, яким повинен відповідати план виховної роботи вчителя та основні принципи планування виховної роботи.

- Педагогічні задачі: (проаналізуйте ситуації та дайте їм об’єктивну оцінку).

а) Із історій учнів. – Сім’я у нас дружна. Багато читаємо. Відвідуємо виставки, кіно, концертні зали, музеї, цирк. Любимо ходити на пляж, збирати в лісі гриби або просто пожити в наметі де-небудь біля річки. Є в кожного з нас і захоплення: мама в’яже або шиє, тато раніше захоплювався акордеоном, але потім почав збирати маловідомі історії і майже не відходить від друкарської машинки; я вчуся грати на гітарі і пишу вірші.

1. Яка роль захоплення дитини у формуванні особистості, в розвитку здібностей?

б) Мені 15 років, закінчив 9 класів. З 6-го класу почав покурювати, іноді й випивати. Це було бажання наслідувати “передових”. Став гірше вчитися, пропускав уроки, у тому числі й фізкультуру, брав участь у безглузких бійках. Зі мною серйозно поговорив батько, запропонував зайнятися спортом, відвідувати секцію. Окрім цього, поставили на подвір’ї турнік, купили гирі, гантелі, еспандер. Записався до секції боксу і через рік став чемпіоном школи, брав участь у республіканських змаганнях. Тепер тютюн, спиртне викликають у мене презирство. І своїм товаришам я намагаюсь прищепити любов до спорту.

Дайте педагогічну оцінку позиції сім’ї у цьому випадку.

Чому дорослі не завжди досягають подібного успіху в роботі з підлітками?

Як спільними зусиллями сім’ї і школи боротися за здоровий спосіб життя?

с) У школі Андрій був “тихим” трієчником. Спорт не захоплювався, втекти з уроку фізкультури було для нього справою звичайною. Фізичні

дані були нижчі від середніх, та й до 14 років був досить повним хлопцем. Діти навіть прозвали його “жиртрестом”. І, якщо в десятому класі більшість з його однокласників перетворилась на сильних, з гарною статурою юнаків, то про нього цього сказати не можна було. З того часу він став багато уваги приділяти фізкультурі: навчився грати у волейбол, бігає ранками, займається з гантелями. Результати помітні, але учень не зупиняється на досягнутому і намагається стати фізично сильнішим і міцнішим.

Як слід стимулювати фізичне самовиховання дітей?

- Як ви розумієте вислів “виховати особистісно активного школяра”?
- Розробіть власну схему формування одного із видів особистісної активності за допомогою проектування виховної діяльності класного колективу. Які методи, прийоми та форми використані вами?

Список використаних джерел

1. Барлекс, Д., Питт, Д. Технологическое образование в Великобритании // Школа и производство / Д. Барлекс, Д. Питт. – 1999. – № 5. – С. 93- 95.
2. Безрукова, В. Педагогика : Проективная педагогика / В. Безрукова. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 342 с.
3. Бех, І. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Бех – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
4. Блонский, П. Избранные педагогические и психологические сочинения : в 2-х т. / П. Блонский [под. ред. А. Петровского]. – М. : Педагогика, 1979. – Т. 1. – 304 с.
5. Брушлинський, А. Суб'єкт: мышление, учение, воображение. – М. – Воронеж НПО “МОДЭК”, 1996. – 396 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Бусел]. – К. : “Перун”, 2002. – 1440 с.
7. Веселова, В, Матяш М. Проектная деятельность будущего учителя: проблемы профессионального становления. – Брянск : Изд-во БГУ, 2002. – 97 с.
8. Волков, И. Проектный анализ : учебник для студ. вузов / И. Волков, М. Грачева. – М. : ЮНИТИ, 1998. – 423 с.
9. Джонс, Дж. Методы проектирования : [пер.с англ.] / Дж. Джонс – М. : Мир, 1986. – 326 с.
10. Дубасенюк, О. Основи теорії і практики професійної виховної діяльності / О. Дубасенюк. – Житомир, 1995. – 187 с.
11. Дьюї, Д. Досвід і освіта / Д. Дьюї ; [пер. з англ. Марії Василечко]. – Львів : Кальварія, 2003. – 84 с.
12. Елканов, С. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя / С. Елканов. – М. : Просвещение, 1989. – 189 с.
13. Єрмаков, І. Виховання життєтворчості : моделі виховних систем. – К. : Основа, 2006. – 219 с.
14. Каганов, Е. Метод проектов в трудной школе. – Л.: Брокгауз-Ефрон, 1926. – 88 с.
15. Кічук, Я. Проектна правовиховна діяльність майбутнього соціального педагога : компетентнісний потенціал / Я. Кічук // Вісник Житомир. держ. ун-ту імені Івана Франка. – Житомир, 2008. – № 41. – С. 40-44.
16. Киричук, В. Управління розвитком особистості учня засобами педагогічного проектування : монографія / В. Киричук – К. : Інформаційні системи, 2009. – 164 с.
17. Киричук, В. Система роботи класного керівника з учнівським колективом на засадах психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку: Психолого-педагогічна діагностика, аналіз, моделювання,

- програмування корекційно-виховного процесу / В. Киричук, Л. Романова – Харків : “Ранок”, 2002. – 128 с.
18. Килпатрик, В. Метод проектов. – М., 1925. – 236 с.
 19. Коберник, О. Проективна педагогіка і національна школа // Шлях освіти – 2006. – № 7. – С. 7-9.
 20. Коберник, О. Проектування навчально-виховного процесу : управлінський аспект / О. Коберник // Освіта і управління. – 1997. – № 4. – С. 83-91.
 21. Коберник, О. Проектування навчально-виховного процесу в школі / О. Коберник. – К. : “Хрещатик”, 1995. – 153 с.
 22. Козаков, В. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение / В. Козаков. – К. : Вища шк., 1990. – 248 с.
 23. Крупская, Н. Метод проектов // Коммунистическое просвещение. – 1923. – № 9. – 20-28 с.
 24. Кубіцький, С. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Кубіцький Сергій Олегович. – К., 2002. – 208 с.
 25. Кузьмина, Н. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища / Н. Кузьмина. – М. : Высшая школа, 1989. – 167 с.
 26. Купенко, О. Проектна діяльність у соціальній сфері : навч. посібник / О. Купенко, К. Ярьсько. – Суми : СумДУ, 2007. – 75 с.
 27. Лігоцький, А. Методологічні аспекти проектування сучасних освітніх систем / А. Лігоцький. – К., 1995. – 317 с.
 28. Макаренко, А. Из опыта работы / А. Макаренко // Пед. соч. : В 8 т. Т. 4 – М. : Педагогика, 1984. – 369 с.
 29. Матяш, Н. Психология проектной деятельности школьников в условиях технологического образования / Под. ред. В. Рубцова. – Мозырь: РИФ “Белый ветер”, 2000. – 286 с.
 30. Наказний, М. Проектна діяльність як форма організації наукового знання учнівської молоді / Наказний М. // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. праць. – 2009. – № 1. – С. 120-131.
 31. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Освіта України. – 2004. – 3 грудня.
 32. Петровская, Л. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг / Л. Петровская. – М. : МГУ, 1989. – 216 с.
 33. Питт, А. От проектов до технологии: руководство для авторов // Учитель. – 2002. – № 2. – С. 30-32.
 34. Питт, Дж. Метод проектов в преподавании технологии в средних школах Англии // Метод проектов в технологическом образовании школьников: Материалы Международного семинара. – Спб.: Изд-во ОГПУ им. А. И. Герцена, 2001. – С. 16-20.

35. Положення про середню загальноосвітню школу // Освіта. – 1993. – 3 вересня.
36. Поташник, М. Как оптимизировать процесс воспитания / М. Поташник. – М. : Знание, 1984. – 80 с.
37. Пріоритетні напрями в роботі класного керівника : метод. посібник / [М. Романенко, В. Довгополий, О. Хомич, Т. Рига]. – Д. : Промінь, 2008. – Вип. 3 – 100 с.
38. Прищепа, С. Організація та планування особистісної активності учнів / С. Прищепа : зб. тез наук. робіт учасників міжнародної науково-практичної конф. : [“Педагогіка та психологія : актуальні питання наукових досліджень”] (16 лютого 2013 р.) – Київ : ГО “Київська наукова організація педагогіки та психології”, 2013. – С. 94-96.
39. Прищепа, С. Сутність проектування виховної діяльності класного керівника / С. Прищепа // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць / УДПУ імені П. Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. (гол.ред.) та інші]. – Умань : ПП Жовтий О., 2011. – Вип. 38. – С. 146-152.
40. Профессия – учитель : Беседы с молодыми учителями / [под ред. В. Онушкина, Ю. Кулюткина]. – М. : Педагогика, 1987. – 192 с.
41. Селевко, Г. Энциклопедия образовательных технологий. – М. : НИИ школьных технологий. – 2005. – 287 с.
42. Словник іншомовних слів / [уклад. : С. Морозов, Л. Шкаралупа]. – К. : Наукова думка, 2000. – 680 с.
43. Соколова, І. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями : монографія / Соколова І. [за ред. С. Сисоевої] // МОН України. АПН України. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. – Маріуполь – Д. : АРТ-ПРЕС, 2008. – 400 с.
44. Солдатенко, М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності : монографія / М. Солдатенко. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. – 198 с.
45. Стернберг, В. Теория и практика “метода проектов” в педагогике XX века : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Стернберг Вера Николаевна. – Владимир, 2003. – 194 с.
46. Сухомлинский, В. Воспитание. – М.: Политиздат, 1988. – С. 105.
47. Сучасний словник іншомовних слів : близько 20 тис. слів і словосполучень / [уклад. : О. Скопненко, Т. Цимбалюк]. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.
48. Тюрберг, С. Метод проектов. – М. : Мир, 1925. – 125 с.
49. Шацкий, С. Избранные педагогические сочинения. В 2-х т. Т.1. – М. : Педагогика, 1980. – 310 с.